

Rapport fra Naturvejlederordningens Rejsehold efter besøg i

Nationalpark pilotprojekt Møn

26. & 27. oktober 2004

Rejseholdet – hvem er vi

Rejseholdet er naturvejlederordningens tilbud til styregrupperne i nationalpark pilotprojekterne om at medvirke til udviklingen af formidlingen. Rejseholdet sammensættes af en gruppe af naturvejledere, som gennem et besøg har til opgave at afdække forskellige udviklingsmuligheder, som findes i området. Gruppen sammensættes, så den er i stand til at komme med bud på de emner, som ønskes belyst i det enkelte nationalpark pilotområde.

Deltagere i Rejseholdet ved besøget på Møn var:

Katrine Gro Hansen Falster Statsskovdistrikt

Peer Nørgaard Stevns Natur Center

Allan Gudio Nielsen DOF & Fugleværnsfonden

Kari Hald Avnø Naturskole og Besøgscenter

Eva Skytte Dansk Skovforening

Marianne Krag Petersen Skovsgaard, Danmarks Naturfredningsforening

Tage Madsen Skjern-Egvad Museum

Stig Nøhr Team Møn

Jacob Jensen Friluftsrådet

I introduktionen deltog desuden:

H.C. Gravesen, Skov- og Naturstyrelsen, Falster Statsskovdistrikt

Nils Natorp, Direktør for GeoCenter Møns Klint

Kenneth Jensen, Sekretariatet for Pilotprojekt Nationalpark Møn

Beskrivelse af opgaven

Rekvirenten, ved Sekretariatsleder Claus Jespersen, havde bedt Rejseholdet om at fokusere på følgende:

- Vi efterlyser idéer til formidling af det åbne land, - landbrugets forvaltning af agerlandet. F.eks. de levende hegn, remiser, brakjorder m.v.
- Vi efterlyser idéer til hvordan denne formidling kan aftales til lodsejernes tilfredshed! F.eks. flere besøgsgårde (med tilskud).

Særlig vægt på denne formidling til børn og børnefamilier!

- Vi efterlyser idéer til formidling af kulturmiljø og landsbysamfund. Også her med særlig vægt på børn og børnefamilier!
- Hvordan skaber vi bedst muligt debatarrangementer ude i naturen? Vi har planlagt naturture, hvor forskellige interesser præsenterer debatoplæg. Kan det gøres mere spændende?
- Hvordan kan formidling af Nyord by og Nyord natur aftales mellem Nyord-boerne og andre formidlingsarrangører? Der kan være en forskel i interesser, f.eks. i hvad Nyords beboere og DOF ønsker af formidling på engene.
- Vi efterlyser ideer til formidling af en pilotprojektområdet og en eventuel nationalpark på Møn, herunder som specifik vinkel se på et kommende Geocenters rolle / integration heri. Det er vigtigt, at se på dette i et fremtidsperspektiv, idet pilotprojekt og Geocenter skal holdes adskilt indtil begge er fuldt etableret.

Hvordan kan formidling af en hel nationalpark integreres i det koncept, som allerede er planlagt for Geocenteret? Vores oplæg vil være, at publikum ikke skal føle/opdage, at der er en organisatorisk adskillelse med nationalpark og geocenter. Mon det er mest hensigtsmæssigt, at Nationalpark og Geocenter smelter sammen med tiden, eller er det vigtigt, at de fortsat holdes adskilt ud i fremtiden?

Indholdsfortegnelse

1. **Besøgscenter og nationalpark**
2. **En nationalpark med Infoportaler**
3. **Ideer til formidling af det åbne land og landbrugets forvaltning af agerlandet**
4. **Ideer til hvordan formidling kan aftales til lodsejernes tilfredshed**
5. **Ideer til formidling af kulturmiljø og landsbysamfund, med særlig vægt på børn og børnefamilier**
6. **Bedst mulige debatarrangementer ude i naturen**
7. **Formidling af Nyord**
8. **På egen hånd i Nationalparken**
9. **Formidlingsplaner på Geocentret**
10. **Deltagere på Rejseholdet**
11. **Retningslinier for Rejseholdets arbejde**

1. Besøgscenter og nationalpark

Besøgscenter i en nationalpark på Møn? Ja, der bør være et besøgscenter i NP-Møn. Det vil naturligt være Geocentret, der udover at formidle Møns Klint også bør formidle nationalparkens øvrige områder og elementer. Som en af NP's "infoportaler" skal Geocentret oplyse og formidle om mulighederne bredt i NP-Møn, både hvad angår muligheder tæt på centret og længere væk.

Formidlingen om nationalparken må afspejle nationalparkens definition og skal især fremhæve det unikke ved området.

Prioriteringen af målgrupper kan afgøres ud fra forskellige betragtninger, politisk, etisk, økonomisk, etc. Målgruppeovervejelserne bruges strategisk i planlægningen af formidlingstilbud og i relation til markedsføring.

Historierne og budskaberne der formidles kan vælges ud fra følgende ønsker:

- at fremhæve det unikke,
- at sikre samspil med lokale interesser (herunder erhverv),
- at skabe forståelse og viden om et område, et fænomen, en sag, ...,
- at tilfredsstille besøgende,
- at styre og kanalisere færdsel og aktiviteter i et område.

Formidlingsformer, metoder, medier eller hvad man nu ønsker at gøre brug af afhænger af budskab og målgruppe. Hands-on er velegnet til mange målgrupper og ikke alene børn. Hi-tech og IT er måske især en god form til de ældste elever og unge.

Samhørighed af Geocenter og Nationalpark

Det er vores vurdering at de 2 projekters succes vil afhænge af hinanden. Vi ser flere fordele ved et tæt samspil mellem de 2 projekter. Fordelene vil vi beskrive i det følgende.

- En fælles mærkning (branding) vil kunne trække flere turister til området.
- Fælles høje krav til formidlingstilbud.
- Det er et ønske at der udvikles muligheder for at fastholde turister i et par dage eller mere. Det stiller krav om bredde og en mangfoldighed af tilbud.
- Fælles markedsføring, fx via fælles hjemmeside, foldere, annoncer, mv.
- Fælles udvikling af formidlingstilbud.

Et formaliseret netværk mellem områdets forskellige formidlere vil øge bredden i tilbuddene og styrke udviklingen af nye tilbud.

Jacob Jensen og Allan Guido Nielsen

2. En nationalpark med Infoportaler

Hovedparten af Møns turister vil også i fremtiden køre til Høje Møn/Klinten og derfra søge ud i landskabet for at få oplevelser. Derfor er det også logisk at en generel information om Nationalparkens mange tilbud også bliver formidlet fra Høje Møn/Klinten via en portal eller informationsdisk.

Nationalparken består (i øjeblikket) af to kerneområder – Klinten/Klintholm Havn og Ulvshale/Nyord og måske i fremtiden (?) - området imellem de to kerner, hvor en naturgenopretning af Borre Sømos vil gøre dette område attraktivt for mange besøgende. Disse områder bør være ligevægtige, da en synergi vil være gavnlig for alle parter – også for den besøgende.

Som besøgende kan det være en fordel at blive orienteret om hvad der sker ude i nationalparken, inden man når helt ud til selve Klinten eller Geocentret. Man kunne tænke sig en familie der er kørt helt til Klinten og opdager, at der faktisk foregår noget spændende på Nyord eller Ulvshale, som man faktisk gerne ville have set på vejen, men nu ikke kan nå?

For at imødekommende de besøgendes ønsker anbefaler vi, at man tænker i flere portaler placeret flere steder på Møn – fx ved Farø-broen, Stege (evt. turistbureauet – eller den nedlagte tankstation),

Nyord/Ulvshale, Borre, Klintholm Havn og ved Geocentret, som formidler de mange tilbud. Infoportalerne kan blive den røde tråd i Nationalparken.

I Zoologisk Have i København bliver man i indgangen mødt med en elektronisk informationstavle der orienterer den besøgende med klokkeslæt fra alt lige fra søløvefodring til oplæg på Zooscenen. Informationstavlen er desuden linket op til Zoos hjemmeside, så man inden besøget kan vælge blandt de mange tilbud. Et lignende koncept kunne anvendes af Nationalparken og Geocentret. – Her holder ornitologerne en tur, her fortæller Geocentrets naturvejleder om Klintens historie, nu er der en stor stime multer i Klintholm Havn, på besøgsgården malkes koen kl. 15 osv... Portalen bør også kunne anvendes af "naturnørden" som søger oplysninger hvor den sjældne fugl sidder, hvor nørden finder en flot bestand af hvepseedderkopper eller hvor det for tiden er godt at finde mange fossiler. Her vil en personlig forklaring dog altid være at foretrække, fx som på mange af de tasmanske og de nordamerikanske naturcentre.

3. Ideer til formidling af det åbne land og landbrugets forvaltning af agerlandet

Formidlingen kan varetages af:

- Lodsejeren
- Naturvejledere
- Foreninger og interesseorganisationer
- Andre (f.eks. lokalhistorisk arkiv, forskningsinstitutioner, den gamle fisker eller andre lokale ressourcepersoner, Geo-center Møn)

De forskellige formidlere vil have forskellig motivation for at formidle – og forskellige budskaber. Og det bør respekteres.

Desuden afhænger aktiviteterne bl.a. af afsender, målgruppe, budskab, sted.

Derfor kommer vi ikke med en liste over arrangementer men derimod med nogle forslag til hvor lodsejeren kan have en interesse i formidlingen.

Hvis målgruppen er børn og børnefamilier skal det være konkret og med udgangspunkt i aktiviteter. F.eks.

- Se, røre, klappe husdyr
- Hoppe i hø
- Høste
- Store maskiner i drift
- Smage produkter
- Snit en roelygte
- Jagt og døde dyr (den lokale jagtformidler)

Alle gode naturformidlingsarrangementer kan i princippet afholdes i agerlandet.

Der findes allerede en lang række projekter og kampagner som lodsejeren kan koble sig på, f.eks. at:

- etablere en Kig-ind-gård
- etablere et besøgslandbrug (skoleklasser udløser et honorar på 750 kr.)
- være kontaktlandmand
- etablere et Spor i Landskabet
- Afholde åbne arrangementer/åbent hus (f.eks. Grøn Søndag og Skovens Dag)
- Etablere primitive overnatningspladser eller anden overnatning (lejrskole, Bed and Breakfast)

- Invitere turister og lokalbefolkning til Erfagruppe-markvandring f.eks. i samarbejde med naturvejlederen, den lokale konsulent, forskningsinstitutioner, lokalhistorisk arkiv

Konkrete ideer til arrangementer og oplæg til ideudvikling findes bl.a.:

- i bogen "Tips og tricks – formidling af landbrug skovbrug og jagt"
- www.skoven-i-skolen.dk
- www.landbrug.dk
- www.jaeger.dk

Geocenter Møn

Arrangementer i agerlandet for:

- skoleklasser om kalkens betydning for afgrødevalg
- skoleklasser og turister om flinteredskaber på pløjemarken (slå flint, find redskaber/afslag)

Kari Hald & Eva Skytte

4. Ideer til hvordan formidling kan aftales til lodsejernes tilfredshed

Søg først at forstå derefter at blive forstået

–altså mød lodsejeren der hvor de er!

Som udgangspunkt har de ikke nødvendigvis nogen interesse for Nationalparken. Husk at respektere de mennesker som gennem generationer har skabt nogle af landets fineste naturtyper – overdrev, engene, hederne, ådalene, bøgeskoven, græsningsskoven osv.

Lodsejerne skal først have nogle gode argumenter for at deltage/åbne op før de kommer med.

Det kan være

- Økonomi (hvad kan lodsejeren tjene penge på i fremtiden)
- Legitimering af eget erhverv/egen virksomhed (formidling fra lodsejer til lokalbefolkning/turister - hvorfor skal der overhovedet være landbrug)
- Socialt – lodsejeren får selv noget ud af at mødes med befolkningen – bliver ikke isoleret
- Truslen om at miste handlefriheden, hvis lodsejeren ikke samarbejder (hvis I er med kan I selv være med til at sætte dagsordenen – hvis ikke gør andre det!)
- Styring af færdsel og tilbud (lodsejeren kan selv være med til at planlægge hvor folk skal kunne komme og hvilke tilbud der skal være)

Præmisserne for den formidling der skal foregå:

Lodsejeren vil være interesseret i at formidle sit erhverv eller egne interesser – ikke nødvendigvis Nationalpark eller naturindhold og bæredygtighed

Start med de landmænd der er åbne overfor nye tiltag – f.eks. et Spor i Landskabet, en overnatningsplads, et åbent arrangement for turister eller lignende. Vi tror at lodsejerne har brug for at se gode erfaringer, og at tingene kan lykkes til landmandens tilfredshed. Så vil flere følge efter (bølgebrydertanken).

For at give lodsejerne ideer til hvilke muligheder de har samt motivere til at gå i gang, kan styregruppen invitere lodsejerne til møde hvor:

- andre lodsejere fortæller om gode erfaringer
- jordbrugsorganisationerne giver lodsejerne de gode argumenter for at gå i gang (se herover)

Grunden til at styregruppen skal være initiativtager er, at landbruget har spillet bolden tilbage og bedt om et oplæg fra styregruppen. Udgangspunktet skal være at vise paletten af muligheder – ingen tvang men frivillige aftaler som landmanden kan se fordelene ved.

Mødet bør arrangeres i samarbejde med den lokale landbrugsrådgivning (f.eks. Jens B. Vestergaard og Henrik Christiansen).

Man kan desuden inddrage Landbrugets Samfundskontakt (amtskoordinator Frode Kock, 54 43 73 33/20 13 32 34), Landbrugsraadet (Allan Munch Mortensen, 33 39 40 00) og Skovforeningen (Martin Einfeldt, 33 24 42 66).

Mulige ideer der kan præsenteres – se næste punkt.

Udgangspunktet skal være at hver ejendom finder sin niche (afhængig af interesse). Der er ikke plads til at alle laver det samme – men det er et vigtigt argument at dem der kommer først, har størst mulighed for indflydelse, støtte og evt. at tjene penge.

Kari Hald & Eva Skytte

5. Ideer til formidling af kulturmiljø og landsbysamfund, med særlig vægt på børn og børnefamilier

Kulturmiljø: Et afgrænset geografisk område som fremviser karakteristiske træk af den samfundsmæssige udvikling.

Eksempler fra Møn:

1. Sukkerfabrikken inklusive arbejderboliger i Lendemarke og jordbassiner, fortæller historier om industrialisering, handel, sejlads, kolonitid, napoleonskrige, trekanthandel, etc.
2. Liselund Slot og Park, fortæller historier om romantiske haveanlæg, forskellige natursyn, nationalromantik etc.
3. Nyord By og ager og eng, fortæller historier om landsby, lodseri, fiskeri, brug af naturressurser, fugleliv i globalt perspektiv, etc.
4. Møns Klint området inklusive skovpavillon og hotel, fortæller historier om guldaldermalere, turismeudvikling, kridttid, istid, landbrugsdrift, etc.
5. Superbrugsen inklusive parkeringsplads og tankstation, fortæller historier om servicesamfundet, centrum-periferi, infrastruktur, turisme, etc.

6. Sømarke By med gadekær og smedje, fortæller historier om landsbyliv, gadekærsfunktioner, småhåndværk, etc.

7. Klintholm Havn, fortæller historier om fiskeri, fiskeriets udvikling, brug af naturressurser, etc.

8. Stege By inklusive havn, fortæller historier om middelalderbyen, lægeplanterne, købmandsgårdene, etc.

Anbefalinger:

Se kulturmiljøet som en levende nutidig virkelighed og forhold jer til det. Se ikke kulturmiljøet som en nationalromatisk kulisse for fortidige aktiviteter.

Vrist kulturmiljøet fra en udelukkende bestemt faglig tilgang – eksempelvis den arkæologiske eller historiske.

Træk synlige og usynlige linier på kryds og tværs i landskabet.

Etabler små brugbare og overskuelige formidlings-helheder.

Lav aftale med lokale om at stå til rådighed med information og vejledning, eventuelt med salg af deres lokale produkter. Lokale fortællere. Levende nutid. Vi er tilbøjelige til kun at se fortiden, vi skal ind i nutiden.

Spørg eksempelvis: hvad er det for en bygning, hvorfor ser den ud som den gør, hvilken tid stammer den fra, hvilken funktion har den haft tidligere, hvilken funktion har den i dag. Skab nyt liv i gamle bygninger. Hvis man ikke er i stand til at give en gammel bygning en ny funktion er den ikke i stand til at overleve. Fortæl historien om at tingene forandrer sig.

Fortæl historier om hvordan man tidligere har brugt langt flere naturressurser.

Anbefalinger med hensyn til formidling:

Tænk enkelt

Tænk enkelt

Tænk enkelt

Tænk konkret

Tænk tæt

Tænk nært

Tænk tydeligt

Tænk i fortællinger - historier

Tænk i sammenhænge

Tænk i helheder

Tænk i netværk

Tænk i aktiviteter

Tænk i flere sanser

Tænk i fællesskaber, at være sammen

Tænk i både og, ikke i enten eller

Tænk i markedsføring

Tænk i branding

Tænk i målgrupper

Tænk natur og kultur sammen

Tænk i samtale mellem de enkelte kulturmiljøelementer

Tænk i pointer, perspektiver, principper

Skab mange besøgsmaal på Møn, blandt disse kulturmiljøer.

Aktiviteter er ikke blot en stang man kan hive i.

Hands On er ikke blot en knap man trykker på.

Der er tale om en ændring i måden man forstår noget på, der er ikke blot gennem ord man får forståelse.

Med andre ord: hvad skal vi lave andet end at gå tur, glo på skilte og læse i foldere?

Sørg for at aktiviteterne har en pointe som fremmer forståelsen.

Få landskabet til at fortælle Danmarkshistorie. Nedton den nationale dimension – se det i europæisk perspektiv. Få nogle historier på. Opbyg en scene, fortæl en historie.

Glem alt om blåhårede pensionister på bustur, sats på børnefamilien.

Tænk ind i den målgruppe – pensionisterne vil ofte også gerne være med.

Opfind ikke nye dybe tallerkener.

Få en eventuel debat til at opstå ved at gøre nogle ting som danner rammen om debatten. Tag udgangspunkt i konkrete aktiviteter.

Vælg, Vælg, Vælg, Vælg fra, Skær væk, Drop, Doz

Stig Nøhr

6. Bedst mulige debatarrangementer ude i naturen?

Vigtige overvejelser:

Klargøre formålet med arrangementet: Eksempelvis holdningsbearbejdning af lodsejere.

Klargøre målgruppe: Involverede lodsejere / interessegrupper eller andre.

Generelt vedrørende debatformer:

Ligeværdighed mellem aktørerne, gode ambassadører for alle synsvinkler.

Overfor aktører: Formuler klart, hvad de skal debattere. Bed om at få fremlagt forskellige scenarier, som viser konsekvenserne af de forskellige valg set fra deres synsvinkel.

Troværdighed: God baggrundsviden.

Debatteerende naturvejledning: Naturproblemstillinger skal bearbejdes på samtlige ture i større eller mindre omfang. Formidlingen tager udgangspunkt i de problemstillinger, der er relevante for målgruppen: Eks.: Landmænd-kvælstof, entreprenører-økonomi i etablering af anlæg, eksempelvis faunapassager.

Landbruget og det åbne land

Debatten bør foregå så bredt i samfundet som muligt. Derfor er det vigtigt at benytte sig af forskellige former.

I relation til konkrete faggrupper vil dialogformen med interessegrupperne stillet overfor hinanden være brugbar, men vil i denne form ikke være hensigtsmæssig overfor grupper, der i forvejen ikke har taget stilling eller vist særlig interesse (eksempelvis husmoderforeninger, pensionistgrupper).

Konkrete, aktuelle problemstillinger af gruppebesøg: Inddragelse af aktuelle emner i samfundsdebatten. Eksempelvis iltsvind, udvaskning af næringsstoffer i slutningen af august og september.

Debat udsprunget af konkrete aktiviteter / oplevelser på egen krop vil ofte kunne give anledning til en god dialog om naturspørgsmål o.a.

Aktiviteter / oplevelsesmuligheder:

- Gårdbesøg, lejrskoler, gårdferie.
- Aktiviteter for børnefamilier: Dyrelivet i agerlandet (nyttedyr og skadedyr i marken - sammenhænge, økologi, økonomi osv.)
- Vandhuller: Sammenligning af et plejet og uplejet vandhul. Synliggørelse af variationen i dyrelivet i de to vandhuller.
- Roekampagne: Aktivitet og debat: Aktivitet det bærende, hvor debatten inddrages undervejs. Roen - fra jord til bord (bl.a. dyrkningsformer, tilskudsordninger, globaliseringsdebatten, ...).
- Mælkeproduktion: Se, mærke, lugte dyrene. Opleve landmanden på hjemmebane ved at tilbyde en platform, hvor han har lejlighed for at komme frem med sine synspunkter. EU-regler (eksempelvis øremærker, kvoter).

- Svineproduktion: Frilandsgrise kontra SPF-besætninger. (Eksempelvis frilandsgrisene ved Nordfelt).
- Spor i landskabet.
- **Etablering af lav til naturpleje (dyrehold, høsletlav). Gode vejledningsmuligheder fra erfaringer andre steder i landet.**

Kulturmiljøer og landsbysamfund

- Arealanvendelse gennem tiderne. Inddragelse af synlige spor i landskabet i relation til Danmarks historie.
- Anvendelse af overflødiggjorte bygninger: Eksempel: Transformatorårne til kunststillinger. Det er væsentligt at finde alternative anvendelsesformer for overflødiggjorte bygninger, hvis man vil bevare livet / sjælen i landsbymiljøerne.
- Landsbyer: Synliggørelse af bygningernes oprindelige anvendelse - ændringer gennem tiderne (eksempelvis mejeri, skole, apotek, bager, købmand: landsbyens udvikling og afvikling). Inddragelse af lokale fortællere.
- Inddragelse af lokale værksteder: smed, tømrer, o.a..
- Etablering af aktiviteter, borgersammenkomster m. m. der kan holde liv i landsbysammenhold. Fællesspisning m.m.

Marianne Krag Petersen og Tage Madsen

7. Formidling af Nyord

Nyord er et meget spændende område, der i kraft af sin begrænsede geografiske udstrækning meget let vil kunne blive overrendt og/eller overformidlet. I et område som Nyord er der fare for at den til tider voldsomme turisme kan være med til at gøre det mindre attraktivt at bo på Nyord og dermed være med til at ødelægge det miljø, der gør det interessant for turister at besøge Nyord.

Nyordboerne må inddrages i formidlingstanker omkring formidling af Nyord. Vores forslag er, at der etableres et **koordinerende formidlingsråd (et øråd ?)**, der refererer direkte til nationalparkstyregruppen og som bl.a. er med til tage beslutninger om alle former for formidling på Nyord.

En af Nyords forcer i dag er, at man ikke mødes af en skilteskov – men en meget gennemtænkt og velplaceret skiltning anses for at være nødvendig for at styre strømmen af besøgende.

Der kunne placeres en diskret placeret, men tydelig "infoportal"- der tydeligt angiver at dette er en af "satellitterne" i Nationalpark-regi ved indgangen til Nyord By (på P-pladsen) samt en form for informationstavler på havnen, der formidler Nyords særpræg (udflyttet landsby, lodseri, ingen biler i byen). Begge steder henvises til alternative muligheder for oplevelser (vandreture og "selv-aktiviteter") samt henvisning til de andre oplevelsesmuligheder i Nationalparken.

Vandrerruten rundt om kirkegården kunne anvises, ligesom turen langs morænebakkens sydøstside er en meget lidt benyttet tur-mulighed. Der kunne etableres nye observationsskjul ved Kirkegården og syd for den udflyttede gård.

I og omkring fugletårnet kunne der opbygges udstillinger om naturen, fuglene og jagten i samarbejde mellem lokale jægere og ornitologer.

Der kunne der etableres en primitiv kystnær overnatningsplads i området Ulvshale-Nyord evt. ved området i nærheden af bådelaugget på Ulvshale.

Hvis en eller flere Nyordboere ville kunne opkvalificeres til at påtage sig at være guide eller med-guide på guidede ture på Nyord, kunne formidlingen blive mere autentisk og sikre at de guidede ture følge ruter, der generer færrest Nyordboere mindst mulige. Det kunne også give en indtægtsmulighed til de Nyordboere, der påtager sig opgaven – og fremme motivationen og forståelsen for formidlingen af Nyords særpræg.

Der kunne etableres naturplejelaug med stærkt lokalt islæt samt formidling af nødvendigheden af denne form for naturpleje – lokalt forankret.

En aktivitet med eks. som formidlingen af fiskeriet på Nyord kunne foregå på Ulvshalesiden i området ved p. pladsen lige inden Nyordbroen. Det ville aflaste publikumstrykket på Nyord, men stadig give en autentisk formidling

Eventuelt vil der kunne tilbydes mulighed for at sejle i kajak rundt om Nyord.

Formidlingsideer:

Jagtarrangement, formidling af jagt i samarbejde med de lokale jægere. "Værkstedsdag" for børnefamilier.

- prøv en skydepram
- Rensning af ænder og efterfølgende tilberedning
- demonstration af jagtgevær
- jagthornsblæsning
- apportering, med hund
- jagtsti

Fugleture med bl.a. formidling af trækfuglenes trækruter.

- Fuglekendskab med døde fugle eller næb og fødder, formidling af fuglenes levevis tegn, mal eller modeller en fugl
- fuglebog- tegn en fugl, næb, hoved, hale, fødder, få forståelse af fuglenes kendetegn til brug for bestemmelse i fagbog
- En aktivitet hvor familien bliver udstyret med et camouflagenet som de skal lægge sig under og her observere, og opleve fugle tæt på.

Morænelandskabet morænebakken – den oprindelige ø og den hævede havbund. Istiden kan synliggøres i "sandkasse". og/eller med landskabsmodel.

Lods-udkigshuset v. Møllestangen kunne åbnes med historien om lodseriet på Nyord fortalt som udstilling,

Den nyetablerede Nyordudstilling anser vi for at være mest interessant for Nyordboere og de turister, der har behov for at fordybe sig i denne bys lokalhistorisk kulturelle forhold. Udstillingen er for teksttung til at være generelt oplysende for "den almindelige turist". Hvis man skal have udbytte af udstillingen vil det tage 1-2 timer alene at læse sig igennem de mange tekster.

Forsamlingshuset og Lolles Gård kan kun vanskeligt indgå i formidlingen, dels pga. deres lidt afsides beliggenhed i forhold til P-plads og havn, der er turist kerneområderne og dels fordi det kun er et fåtal af turisterne der kommer der. Lolles Gård er dog kulturhistorisk interessant ikke mindst fordi der stadig

serveres egnsretter, som f.eks. saltede stegte sild. Hvis der findes andre lokale egnsretter, vil det være endnu en attraktion for Nyord.

Vi anbefaler, hvis det ikke allerede er sket, at der iværksættes en undersøgelse af:

- hvor længe turister i almindelighed opholder sig på Nyord
- hvilke ruter de har benyttet
- hvad de har set på Nyord
- hvad der har fået dem til at komme netop til Nyord

som grundlag for udarbejdelsen af en bæredygtighedplan, samt valg af redskaber til at styre turiststrømmen, så den eventuelt vil kunne tilpasses så det eksisterende (bevaringsværdige) miljø kan bevares.

Katrine Gro Hansen og Peer Nørgaard

8. På egen hånd i Nationalparken

Gør det selv – for familien – og lejrskolen

Som en del af formidlingskonceptet for Nationalparken bør der udvikles og etableres et antal "naturbaser". Her kan de besøgende gå på opdagelse på egen hånd og frit låne forskelligt formidlings- og undersøgelsesudstyr i lighed med Molsbjerge – fx sigter, net, fotobakker osv. – naturligvis med en vejledning til hvad man på egen hånd kan undersøge i området. Der vil givetvis forsvinde et net undertiden eller rode, men det er en enkel og billig formidling som kun kræver et minimum af opsyn.

Dyre og større låneudstyr som havkajakker, snorkeludstyr eller teleskoper, kræver en bemanning eller en "Nationalparknøgle".

De forskellige "naturbaser" kan desuden benyttes at lejrskoler som støttepunkter på deres tur. Man kunne tænke sig en vandretur fra Geocentret til Nyord hvor turen var en tidslinje a la den, der formidles i Geocentret. I "naturbaserne" var der placeret udstyr, der kunne bruges i undervisningen eller af børnefamilien. Til en "naturbase" kunne der med fordel være knyttet til en primitiv overnatningsplads som lejrskolen kan benytte på vandreturen.

Allan Guido Nielsen & Jacob Jensen

9. Formidlingsplaner på Geocentret

Udfordringen er at formidle et sted der ikke er direkte tilgængeligt. Centret er bygget *på* klinten, der går en trappe ned *langs* klinten, det er muligt at opholde sig lige *under* klinten. Analogt til fx formidlingen i Lille Vildmose ser vi et behov for at besøgende komme i direkte kontakt med hhv. mosen eller klinten. Det anbefales, at der tænkes i hvordan denne udfordring kan håndteres. Det er et krav især til gruppen med børn, der ofte har bedst udbytte af at være direkte i kontakt med det der formidles.

På Fjord- og Bæltcentret viser evalueringer, at de besøgende sætter det at holde en levende krabbe i hånden, som den absolut største oplevelse.

Det handler især om at have tilbud, der rummer 1. noget levende og 2. giver mulighed for tæt kontakt eller nærhed.

Hvad er Geocentrets tilsvarende tilbud?

Det bør overvejes om ideen med "hulemalerierne" kan anvendes som en formidling af hele NP-Møn og hjælpe med at åbne eller tolke andre områder i NP-Møn.

Naturvejleder- og skoletjeneste på Geocentret

1. Det anbefales hurtigst muligt at få ansat en naturvejleder eller formidler, der kan indgå i det konkrete arbejde med at tilrette lægge udstillingerne på centret.
2. Samtlige elementer i udstillingen bør kunne knyttes til aktiviteter i naturen. Enten tæt på eller i større afstand til centret. Kan et udstillingselement ikke omsættes til aktiviteter i naturen med en naturvejleder eller på egen hånd bør det overvejes om elementet skal indgå, tilpasses eller forkastes.
3. Det vurderes, at Geocenterets formidling alene ikke er fagligt tilstrækkeligt bredt tilbud til kunne være interessant for lejrskoler. I et samspil med NP vil det være langt mere attraktivt fx at afholde lejrskole på det østlige Møn. Baggrunden er at skoler stiller brede faglige krav til indholdet af en lejrskole. Tilbud skal tilrettelægges i tæt samspil med skoler. Det er vores vurdering, at arbejdet med at udvikle og afprøve formidlingstilbud til lejrskoler kan bidrage væsentligt til udvikling af formidlingstilbud til besøgende familier med børn.
4. Vores vurdering af et konkret oplæg om "En Ekspedition" i forbindelse med Geocentrets skoletjeneste er at der kunne med fordel bruges flere ressourcer på at udvikle det faglige og formidlingsmæssige fokus om Klinten og i mindre omfang GPS og registrering. Sidstnævnte er en metode, der kan anvendes overalt, og fremstår ikke som et unikt tilbud fra Store Klint.

Anbefalinger til aktiviteter på Geocentret

I oplægget til formidling på Geocentret fremgår det, at geologistuderende kan fungere som naturvejledere på stedet. En fin idé, men man bør anskue de formidlingsmæssige kompetencer bredt og ikke alene satse på de "fag-faglige" (fx geologiske) kvaliteter. Det er vores erfaring, at et frodigt formidlingsmiljø oftest skabes af personer med forskellig faglig baggrund. Det anbefales således, at også lærerstuderende, pædagoger, krybskytter, m.fl. inddrages. Formidlingen vil blive set med forskellige øjne og bidrage til gode ideer til udstillingen på Geocentret og andre formidlingspunkter i Nationalparken.

Centret kunne anskaffe en større gummiåb og fx hver time lave sejlture ud fra Klinten for at give besøgende mulighed for at se Klinten rigtigt godt og give de bedste fotomuligheder.

Båden kunne også anvendes som base for snorkelture og give besøgende mulighed for at se klinten fra bunden. Lysforholdene under vandet er under gunstige forhold ekstremt gode og giver mulighed for spektakulære oplevelser. Vurderingen er at der 2 ud af 3 dage i sommer sæsonen kan gennemføres snorkelture.

Vi anbefaler i øvrigt, at man undgår situationen som tidligere var gældende på Skagen Odde Naturcenter hvor naturvejlederen var stærkt bundet til udstillingen (som en kustode) og ikke havde mulighed for at formidle ude i landskabet.

Vi anbefaler at den besøgende får muligheder for ægte "hands on" oplevelser. At hive i en stang eller trykke på en knap er ikke per automatik god formidling – det selvoplevede er ofte stærkere oplevelser.

I udstillingen – eller på de andre formidlingspunkter i Nationalparken kunne man gøre brug af lejrskoleeleverne i selve formidlingen. Det gør man på fx Randers Fjord Naturcenter. Her står eleverne for

aktiviteter, som er åbne for den almindelige besøgende. Erfaringsmæssigt er det et stærkt tilbud til især andre besøgende børn.

Allan Guido Nielsen og Jacob Jensen

10. Deltagere på Rejseholdet på Møn

26. & 27. oktober 2004

Naturvejleder

Katrine Gro Hansen Falster Statsskovdistrikt, Møn kgh@sns.dk

Ulvshalevej 283, Ulvshale

4780 Stege

Naturvejleder

Peer Nørgaard Stevns Natur Center pee@stevns.dk

Mandehoved 10

4660 St. Heddinge

Naturvejleder

Allan Gudio Nielsen DOF, allan.nielsen@dof.dk

Fugleværnsfonden

Vesterbrogade 138-140

1620 København V

Naturvejleder

Kari Hald Avnø Naturskole og kah@sns.dk

Besøgscenter

Flyvervej 40, Avnø

4750 Lundby

Naturvejleder

Eva Skytte Dansk Skovforening es@skovforeningen.dk

Amalievej 20

1875 Frederiksberg C

Naturvejleder

Marianne Krag Petersen Skovsgaard Mølle mkp@dn.dk

Danmarks Naturfredningsforening

Påøvej 1

5900 Rudkøbing

Naturvejleder

Tage Madsen Skjern-Egvad Museum museum@skjern-

Bundsbækvej 25 egvad-museum.dk

6900 Skjern

Naturvejleder

Stig Nøhr Team Møn ApS stignoehr@mail.tele.dk

Grønsundvej 275

4792 Askeby

Naturvejleder

Jacob Jensen Friluftsrådet jaj@friluftsradet.dk

Scandiagade 13

2450 København SV

11. Retningslinier for Rejseholdets arbejde

Naturvejlederordningen har tilbudt styregrupperne i Nationalpark pilotprojekterne og undersøgelsesområder at etablere et

Rejsehold, der kan medvirke til udviklingen af formidlingen i de enkelte pilotprojektområder

Blandt Naturvejlederordningens over 250 naturvejledere er der megen erfaring i formidling. Den tilbyder Naturvejlederordningen at stille sig til rådighed.

Invitation af Rejsehold

Formel anmodning fra Nationalparkpilotprojekter og undersøgelsesområder om at rekvirere Rejseholdet sendes til Friluftsrådet, som forstår den første behandling af anmodningen.

Det er styregrupper eller arbejdsgrupper, der kan anmode om besøg – ikke enkeltpersoner.

Opgaveformulering

Som et led i anmodningen sender rekvirenten en beskrivelse af de opgaver, Rejseholdet skal bidrage til at løse omkring formidlingen i Nationalpark pilot området/undersøgelsesområdet. Fællessekretariatet for naturvejlederordningen kan hjælpe med at udarbejde opgaveformuleringen.

En konkret og klart beskrevet opgaveformulering vil lettere kunne føre til en præcis og klar aflevering fra Rejseholdet.

Invitation af deltagere til at være med på Rejseholdet

Styregruppen for Rejseholdet sammensætter Rejseholdet ved at invitere naturvejledere med forskellige specialer. Rekvirenten kan inddrages i at sætte holdet.

Det tilstræbes, at der inviteres naturvejledere med forskellig baggrund, erfaring, organisering m.m. Ikke alene de naturvejledere, der er ansat med løntilskud, men alle danske naturvejledere er potentielle deltagere.

Det er i sidste ende Friluftsrådet, der på vegne af Fællessekretariatet for Naturvejlederordningen, sætter holdet.

Forventninger til rekvirenten

Rekvirenten forventes at sende en opgaveformulering, der beskriver de opgaver, Rejseholdet skal bidrage til at løse omkring formidlingen.

Det forudsættes, at rekvirenten står for kost og logi for Rejseholdet,

Friluftsrådet afholder deltagernes rejseudgifter.

Arbejdstiden afholdes af naturvejledernes arbejdsgivere.

Rekvirenten forpligter sig til at give en introduktion og en kort rundvisning i området.

Rekvirenten skaffer kort og evt. vandretursfoldere m.m. over området til Rejseholdets deltagere. Det sendes til deltagerne før besøget.

Endelig forventes rekvirenten at være repræsenteret ved styregruppe eller arbejdsgruppe når Rejseholdet aflægger beretning. Typisk på 2. dagen om eftermiddagen.

Der bør så vidt muligt være printer, computer, OH-projektor til stede.

Strukturen i et besøg

Ankomst – indkvartering – velkomst og introduktion.

Opgaverne fordeles endeligt mellem deltagerne.

Rundvisning af hele Rejseholdet. Kort diskussion og ideudveksling og -udvikling på turen rundt. I alt tager rundvisningen max. 3 timer. Rundvisning tjener formålet at give overblik – samt at udvikle ideer til i fællesskab at kunne kvalificere formidlingen i området.

Hjemme og ude i marken: Individuelt arbejde med formidlingsideer.

Fælles midtvejs-evaluering internt for Rejseholdet. Hver naturvejleder fremlægger ideer og stiller spørgsmål til forsamlingen. Diskussion og gode ideer udveksles.

Individuelt arbejde. Hver naturvejleder planlægger og skriver 1-2 sider der indgår direkte i den samlede rapport.

Aflevering til rekvirent både mundtligt og skriftligt, samt fælles diskussion af alle ideer.

Disposition for rapport – forslag

Titel + forside m. foto(s)

Indholdsfortegnelse

Resume og konklusion

Individuelle bidrag

A

B

C...

Bilag: Hvem er Rejseholdet, deltagerliste,

kommissorium for Rejseholdet,

opgaveformulering fra rekvirent

I øvrigt: Se folderen "Rejseholdet rykker ud!" for flere informationer.